

International Journal of Eurasian Studies (欧亚学刊), 15, Beijing, 2016, Editors in Chief Yu Taishan & Li Jinxiu, English Editor Bruce Doar

Revista *International Journal of Eurasian Studies* a fost înființată de către cercetători ai Institutului de Istorie al Academiei de Științe Sociale a R. P. Chineze, respectiv de către colectivul Centrului de Studii Euroasiatice. Editorii sunt Prof. Yu Taishan și Li Jinxiu, primul un ilustru savant retras din activitate, iar cea de-a doua o foarte activă cercetătoare, specialistă în istoria dinastiei Tang și care coordonează mai multe publicații ale prestigioasei instituții de cercetare chineze.

De menționat, pentru început, că Institutul de Arheologie din Iași are o colaborare foarte apropiată cu Institutul de Istorie al Academiei R. P. Chineze încă din anul 2013. Cercetătorii români au și publicat deja studii de specialitate în revistele chinezești, iar colegii chinezi au contribuit în volume de studii editate în România. Pe acest fond putem spune că suntem la curent cu publicațiile institutului din Beijing și foarte interesați de întărirea colaborării pe linia cercetării științifice și a diseminării rezultatelor de interes comun.

Volumul supus analizei de față găzduiește o serie de lucrări conectate cu istoria și arheologia Chinei și a zonei Orientului mijlociu și îndepărtat, dar și recenzii ale unor volume publicate de curând.

Textele sunt atât în limba chineză, cât și în limba engleză, dar pentru necunoscătorii limbii chineze fiecare articol are un rezumat binevenit în limba engleză. Este un pas foarte important în tendința manifestată de cercetătorii chinezi de a transmite cât mai multe informații din impresionanta istorie și cultură chineză. Accesul la informație, prin traducerea unor lucrări din chineză în engleză este foarte importantă pentru lumea „din exterior”, pentru istoricii și arheologii europeni care sunt preocupați de acest spațiu extrem de generos în studiul civilizației din preistorie până în Evul Mediu.

Primul studiu, *Prehistoric Archaeology of the Hami Region*, în limba chineză, este semnat de un colectiv mixt, format din Zhang Liangren, Ling Yong, Chen Jianli, Liu Guorui, Chang Xi'en, Kurban Rahman, Murat Esmayil, Ma Yingxia, Yan Feng. Este o lucrare sintetică ce urmărește să întregască informația despre o zonă generoasă din punct de vedere arheologic, pentru o perioadă disputată de trei culturi arheologice. Zona vizată, aflată în provincia Xinjiang, înglobează cimitirul Tianshanbeilu, care a dat și numele culturii, care a căpătat influențe importante din culturile epocii bronzului, Siba (四坝文化) sau Huoshaogou (火烧沟) din nord vestul Chinei și Karasuk, din bazinul Minusinsk.

A doua perioadă culturală dezbătută aici corespunde orizontului Yanbulake, din zona oazei Hami, care păstrează elemente din cultura anterioară, Tianshanbeilu.

Cultura Heigouliang este prezentă în această sinteză atât prin mențiunea unor cimitire, cât și a unor așezări.

Sunt urmărite transformările în ceea ce privește tipurile de artefacte utilizate, dar și motivele folosite pentru împodobirea harnașamentului și a armelor de luptă. Se constată o influență evidentă a culturilor din sudul Siberiei.

Gao Fushun este autorul lucrării *Study on the Origin of the Lineages of the Early Silla King's Clans*, redactat tot în limba chineză. Studiul său se concentrează pe succesiunea clanurilor conducătoare ale grupurilor etnice Piao, Xi și Jin din cadrul regatului Silla, situat în Peninsula Coreea. Parte, la un moment dat, a formațiunii politice „Cele trei regate ale Coreei”, alături de Baekje și Goguryeo, regatul Silla a avut o viață foarte activă pentru circa un mileniu, de la finele erei de dinainte de Hristos, până către sfârșitul primului mileniu creștin. Prin comparațiile obținute din analiza textelor istorice chinezești și coreene (în special Samguk sagi (三國史記) – „Istoria celor Trei Regate”), autorul constată că abia când clanul regal Jin a ajuns la putere se poate vorbi de un adevărat stat Silla. Înainte, sub clanurile Piao și Xi se poate vorbi doar de o etapă din evoluția statului din perioada dinastiei Han, fără ca statul Silla să conteze cu adevărat ca entitate de sine stătătoare.

Inquiry on Jamuqa's Thirteen Tribes (în chineză), a lui Cao Jincheng, dezbate, pe scurt, istoria celor treisprezece triburi („qarin”) comandate de Jamuqa, „fratele de cruce” al lui Temüjin (viitorul Ghinghis Han), devenit apoi adversarul său în „Războiul celor treisprezece tabere”. Baza acestui studiu o reprezintă cea mai veche lucrare în limba mongolă și una dintre cele mai importante surse ale acestei civilizații, *Istoria Secretă a Mongolilor*. Cele treisprezece triburi în dezbateri, conform traducătorilor chinezi din perioada de început a dinastiei Ming, ar fi fost Jadaran, Ikeres, Uru'ut, Noyakin, Barulas, Tayiči'ut, Ba'arin, Qorulas, Mangqut, Qongqotan, Qatagin, Salji'ut și Dörben.

Următorul studiu, *Records concerning the Hepthalites in Byzantine Historical Works*, este în limba engleză și strânge laolaltă toate mărturiile din sursele scrise bizantine despre poporul heftaliților care a jucat un rol important în zona Asiei mijlocii și îndepărtate din a doua jumătate a secolului al V-lea p.Chr. până la mijlocul veacului următor. Profesorul Yu identifică 11 surse în care este posibil ca bizantinii să îi fi identificat. Despre această populație nu se cunosc multe relativ la originea lor sau la liderii pe care i-au avut în cei peste 100 de ani în care sunt menționați în izvoare. Istoria lor se leagă, *volens nolens*, de huni, care în această perioadă erau în plină expansiune și dețineau controlul unui teritoriu imens. De aici au intervenit și multe confuzii privitoare la atribuirea etnică a populațiilor care au pornit din aceeași zonă originară. Și contactele cu alte populații sunt menționate în izvoare, cum este cazul delegației heftalite de la curtea împăratului Chinei din 456 AD. Legături intense au avut cu persanii și alte popoare turcice. De altfel, acest popor a avut tăria să cucerească întreaga Bactria, alte regiuni din Afganistanul de astăzi și

chiar din zona nord-vestică a Chinei de astăzi și din India. Au fost distruși de o coaliție a sasanizilor și a unor popoare turcice, în 565 AD.

Revenind la studiul de față, Priscus este primul autor menționat. Tipicul redării acestor surse este următorul: într-o primă parte este prezentată o scurtă biografie a autorului bizantin, pentru ca apoi să fie descrisă, tot pe scurt, opera respectivului personaj. Extrasele din textele autorilor, cu note lămuritoare despre regiuni, popoare sau evenimente reprezintă, de fapt, esența acestui studiu. Așa se întâmplă cu toate cele 11 surse identificate.

Priscus, în fr. 33.1 (*Excerpta de Legationibus*, Rom. 8) din *Istoriei*, menționează pe hunii kidariți (Kidarite Huns) care, conform profesorului Yu, ar fi tocmai heftaliții. Hunii kidariți apar, de asemenea, în fr. 41.1 (*Excerpta de Legationibus*, Gent. 15), fr. 41.3 (*Excerpta de Legationibus*, Rom. 12), fr. 47 (*Excerpta de Legationibus*, Gent. 19) și fr. 51.1 (*Excerpta de Legationibus*, Gent. 22) în diferite raporturi cu persanii, cu care romanii aveau relații diplomatice strânse. De altfel, autorul avansează și o teorie referitoare la originea heftaliților, care ar proveni din nordul Chinei (p. 45, nota referință 15).

În *Istoria războaielor* a lui Procopius din Caesarea, această populație apare menționată sub denumirea de heftaliții huni („Ephthalitae Huns” numiți și hunii albi). Profesorul Yu remarcă inserarea termenului distinctiv heftaliți înainte de etnonimul de huni, tocmai pentru a fi diferențiați față de alte popoare din aceeași familie. La istoricul de casă al lui Iustinian, heftaliții apar în mai multe fragmente, majoritatea situațiilor fiind corelate tot cu conflictele cu persanii. De altfel, în majoritatea cazurilor, contactele bizantinilor cu heftaliții erau indirecte, și oricum gravitau în jurul relației dintre bizantini și persani.

Agathias este un alt autor bizantin din secolul al VI-lea care, în *Istoriile* sale, îi amintește pe heftaliți ca pe un popor hunic. În *Strategikon* al lui Mauricius este amintit momentul în care heftaliții suferă înfrângeri severe în fața popoarelor turcice. În fr. 10.1 (*Exc. De leg. Gent. 7*) (5.3.2, p.68) se regăsește un fragment dintr-o conversație a împăratului bizantin cu o ambasadă turcică în care îi este adusă la cunoștință supunerea heftaliților, dar și faptul că aceștia trăiau în orașe și aveau un nivel de civilizație ridicat.

Și în *Istoria* lui Teophanes din Bizanț este menționat momentul în care heftaliții ar fi fost cucerți de perși și, apoi, de către turci. Interesantă aici este menționarea unui anume rege Ephthalanus, de la care ar proveni și numele acestei populații.

Din scrierile călătorului alexandrin Cosma, un propovăduitor al creștinismului în Biserica de Est, aflăm că pe teritoriile unor populații precum perși, bactrieni elamiți, huni etc. s-ar afla numeroase biserici cu episcopi, dar și importante comunități creștine. Hunii menționați aici ar fi, conform autorului acestui studiu, hunii albi, adică tocmai heftaliții care au fost influențați de Nestorianism, o doctrină creștină răspândită începând cu secolul al V-lea

inclusiv în Asia Centrală.

La Theophylact Simocatta și Theopnahes Confessor această populație este menționată mai ales în ultima sa perioadă de existență și tot în contextul conflictelor cu perșii. De altfel, după bizantini, pentru perși această populație devenise a doua cea mai periculoasă și cu care a avut numeroase episoade de înfruntări.

O altă sursă de informații importantă despre heftaliți, cu toate că, pe alocuri confuză, o constituie o culegere de câteva texte scrise pe marginea martiriilor lui Guria, Shmona și Habib, din Edessa.

Historia Ecclesiastica lui Nikephoros Callistos din Constantinopol, chiar dacă a fost scrisă târziu, în secolul al XIV-lea, evocă evenimente în care apar și heftaliții, în mare parte folosind ca sursă pe Procopius, însă cu multe lacune de informare.

Prin urmare, acest articol a fost editat sub forma unei culegeri de mențiuni despre o populație pe cât de activă într-o anumită perioadă din istorie, pe atât de puțin cunoscută în aspectele sale esențiale.

Următorul material, *Annotation to The Annals of Xianzong (The Annals of Möngke) in the Third Volume of Yuanshi (History of the Yuan) (Part II)*, redactat în chineză de către Liu Yingsheng, evocă ascensiunea lui Möngke, cel mai mare fiu al lui Tolui, cel de-al patrulea fiu al lui Ginghis Han.

Istoricul italian Ronaldo Minuti face o analiză utilă a contribuției istoriografiei europene din secolul al XVIII-lea la cunoașterea fenomenelor istorice legate de Asia centrală. Titlul lucrării sale, *Nomadism, Barbarism and Civilization: European Eighteenth Century Approaches to Central Asian History*, înglobează atât țințele cronologice, cât și arealul de studiu propus. Remarcăm dorința de a observa dacă preocupările europenilor din secolul al XVIII-lea pentru studierea istoriei Asiei poate fi percepută ca o etapă din ceea ce astăzi numim globalizarea cercetării în sensul studierii istoriei universale.

Constată că în acea perioadă se observă două direcții ale studierii așa-zisei istorii universale: prima era colectarea și reconstrucția unor evenimente care preocupau mai ales pentru a evidenția o imagine de ansamblu a istoriei umanității; a doua privea descoperirea sau chiar inventarea unor tertipururi care activau universal, în perioade diferite și în contexte diferite, în scopul de a reda o imagine unitară a dinamicii istoriei universale. Autorul este la curent cu literatura de specialitate din secolul al XVIII-lea, pe care o evocă pe scurt. Însă, face referiri consistente și la lucrări contemporane care ridică aceleași probleme de abordare istoriografică.

Concluzionează că în secolul al XVIII-lea se poate vorbi de o anumită privire globală în abordarea istoriei Asiei Centrale și identifică două aspecte esențiale: predispoziția pentru reconstrucția mai multor șiruri de evenimente menite să umple niște goluri importante în desfășurarea evenimentială cunoscută de istoricii vremii

și, pe de altă parte, recunoaște explicarea teoretică, chiar filosofică a unor aspecte legate de tradiții, evenimente, atitudini ale popoarelor asiatice.

Chen Hao, în *A Note on „Anjuyeni”* face o analiză epigrafică pe marginea unui epitaf descoperit într-un mormânt din Anbei, distrus de căutătorii de comori, cândva între 2006-2007¹. Autorul conchide că, în ciuda unor argumente aduse de unii cercetători că decedatul ar fi fost un practicant al Zoroastrismului, există dovezi că, de fapt, s-ar trage dintr-o familie budistă. Oricum, particula An, de la începutul numelui orașului natal, Anjuyeni, necunoscut până în prezent, era foarte comună în China medievală pentru desemnarea orașului Bukhara.

Următorul material, „*Stubbornly Chinese?*” *Clothing Styles and the Question of Tang Loyalism in ninth-Century Dunhuang*, al lui Yang Shaoyun, aduce argumente pentru teoria conform căreia populația din Dunhuang rămâne fidelă modei din dinastia Tang chiar sub conducerea tibetană. Ipoteza că ar fi avut loc o tibetanizare a stilului vestimentar în Dunhuang nu este susținută nici măcar de observațiile din diferite surse ale epocii, precum reprezentările murale din peșterile din Mogao². Intenția autorului este aceea de a schimba imaginea despre așa-zisa loialitate a dinastiei Tang față de puterea tibetană în Dunhuang, destul de mult răspândită în istoriografia de specialitate.

Li Qinqu, în *Moses and Rus-pa Ngo-snu: Foundation Myth of the Tangut Empire*, face o paralelă interesantă între mitul întemeierii imperiului Tangut, *Mi-nyang rgyalrabs*, și cartea *Exodul* din vechiul Testament, în care Moise a condus poporul evreu către eliberarea din sclavia egipteană. Concluzia este că mitul fondării statului Tangut își are originea tocmai în Vechiul Testament.

Cloister of the Uzbek Sufis in Jerusalem este titlul articolului semnat de Bashir Barakat și Shamsiddin Kamoliddin. Aici, autorii fac o prezentare inedită a unei mănăstiri-moschee a sufiților uzbeki din partea musulmană a Ierusalimului. De fapt este atribuită uzbekilor, dar este vorba despre imigranții veniți din Asia Centrală și care au stabilit aici un așezământ religios care păstrează încă documente inedite despre trecutul lor. Această mănăstire a fost fondată pe la 1601/1602 de un turc sufit, 'Uthman Bek al-Sufi și a fost extinsă cu diverse proprietăți în perioada următoare. Se fac referiri consistente la moscheea ridicată în interiorul acestei mănăstiri, în 1619-1620, la activitățile sociale desfășurate mai întâi pe lângă mănăstire și, apoi, în azilul construit aici. Comentarii extinse sunt făcute despre implicațiile menținerii acestui așezământ de cult după atâtea secole de la înființare.

Ultimul articol, în chineză, al acestui volum este al lui Chen Ming și poartă titlul *On some Words in Sanskrit-Chinese Mulasarvastiva Vinaya Texts*. Sunt prezentate cincisprezece cuvinte din *Mulasarvastivadavinayavastu*, o culegere de texte budiste redată în sanscrită și chineză, făcând comparații între acestea. Este, în fapt, o încercare de a crea premisele editării unui nou dicționar de limbă chineză medievală budistă. *Mulasarvastiva* a fost una dintre cele mai timpurii școli budiste din Asia Centrală.

Ultimele două contribuții la acest volum sunt recenzii ale unor cărți. Este vorba despre cartea lui William Honeychurch's, *Inner Asia and the Spatial Politics of Empire: Archaeology, Mobility, and Culture Contact*, Springer-Verlag New York, 2015, în zece capitole și despre volumul semnat de Ma Xiaohe, *The Studies of Xia Pu Documents*, Prima recenzie aparține lui Liu Wensuo, iar cea de-a doua lui Rui Chuanming.

Prin urmare, acest număr din *International Journal of Eurasian Studies* înglobează 11 articole și două recenzii de carte cu subiecte legate de evoluția istorică a populațiilor din centrul Asiei, cu precădere. Este de remarcat că sunt contributori din medii științifice din țări asiatice, dar și europene, preocupați de teme cu adevărat incitante.

Scopul acestei prezentări a fost tocmai deschiderea pe care dorim să o promovăm în raport cu civilizații prea puțin abordate de către cercetătorii noștri. Conexiunile civilizațiilor antice și medievale „europene” cu statele sau populațiile Asiei ar trebui căutate mai atent, pentru că ele au existat cu siguranță. Nu trebuie decât să reamintim uimitoarele asemănări stilistice ale ceramicii culturilor neolitice Cucuteni și Yangshao. Mergem către epoca elenistică și constatăm o prezență constantă, pentru circa trei secole, a grecilor în Asia centrală începând din ultimul sfert al secolului al IV-lea. Dinastia Han, care a reprezentat pentru China o perioadă de real progres, a fost și cea care a dat o valoare deosebită celebrului drum al mătăsii în perioada romană și, apoi, bizantină. Iar exemplele pot continua cu o și mai mare densitate pentru perioada medievală. Iată de ce, în opinia noastră, este necesară o orientare a preocupărilor și către cercetarea istoriei Asiei Centrale, care poate oferi unele răspunsuri cel puțin interesante, dacă nu chiar spectaculoase, într-o abordare comparativă cu civilizațiile dezvoltate în zona europeană.

BIBLIOGRAFIE

LI 2016 Li, Yusheng, *Study of Tombs of Hu People in Late 6th Century Northern China*, in: *Newsletter di Archeologia CISA*, 7, 91-133.

TAENZER 2012 Taenzer, Gertraud, *The Dunhuang Region during Tibetan Rule (787-848). A Study of the Secular Manuscripts Discovered in the Mogao Caves*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.

DAN APARASCHIVEI

¹ LI 2016: 101.

² TAENZER 2012, passim.